

YU ISSN 0351 — 7926

**G O D I Š N J A K
G R A D S K O G
M U Z E J A
V A R A Ź D I N**

broj 7

V A R A Ź D I N 1 9 8 5.

Uredništvo:

Antica Bregović, Marina Šimek, Ljerka Šimunić, Jasna Tomičić

Za nakladnika:

Jasna Tomičić

**U povodu 40-godišnjice oslobođenja zemlje i 60-godišnjice postojanja
Gradskog muzeja Varaždin**

Pokroviteljstvo:

CONING Varaždin

CROATIA ZO osiguranja Zagreb — filijala Varaždin

NISRO »Varaždin«, Varaždin

OSIZ za obrazovanje radnika za samoupravljanje Varaždin

PPK KOKA Varaždin

PTT saobraćaj Varaždin — OUR TELEKOMUNIKACIJE

SIZ u oblasti kulture općine Varaždin

VAMA Varaždin — RZ ZAJEDNIČKI POSLOVI

VARKOM Varaždin

VARTILEN Varaždin

Lektura i prijevod:

Bosiljka Paska (hrvatski)

Zoran Dučkijević, Mirko Malez (engleski)

Doris Baričević, Ladislav Šaban, Silvija Šamarija i Marina Šimek (njemački)

Godišnjak je tiskan u 1000 primjeraka

Tisak: NISRO »Varaždin«, Varaždin

S A D R Ź A J

Jasna Tomičić, Gradski muzej Varaždin Šezdeset godina Gradskog muzeja Varaždin . . . . . Sechzig Jahre Stadtmuseum Varaždin	5
Mirko Malez, Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara istraživačkog centra JAZU Spilja Vindija kao kultno mjesto neandertalaca . . . . . The Vindia cave as a cult place of a neanderthal man	31
Marina Šimek, Gradski muzej Varaždin Kameni Vrh . . . . . Kameni Vrh	49
Josip Crnički, Rudarsko geološko naftni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, OOUR Studij geotehnike Varaždin Petrografski opis artefakata s nalazišta Kameni Vrh kod Lepoglave Petrographische Beschreibung der Artefakte der Fundstelle Kameni Vrh bei Lepoglava	81
Željko Tomičić, Muzej Međimurja Čakovec Osvrt na jedan skupni nalaz antičkog novca iz Međimurja . . . Rückblick auf einen Gruppenfund Antiken Geldes aus Međimurje	87
Gustav Piasek, Medicinski centar Varaždin Nekoliko podataka o komunalnim, sanitarnim i socijalnim prilikama Varaždina u drugoj polovici XVIII stoljeća . . . . . Einige Angaben über die Kommunalen, Sanitaren und sozialen Verhältnisse in Varaždin in der zweiten Hälfte des 18. Jhd.	97
Stjepan Hajduk, Zavičajni muzej Varaždinskih Toplica Prilog istraživanju povijesti pučkog školstva u Varaždinskoj županiji . . . . . Beitrag zur Untersuchung der Geschichte des Volksschulwesens in der Varaždiner Gespanschaft	107
Ivanka Štager, Gradski muzej Varaždin Tarifni pokreti i štrajkovi radnika u Varaždinu 1919—1929. godine . . . . . Tarfbewegungen der Arbeiterstreiks in Varaždin von 1919 bis 1929	121
Miroslav Klemm, Gradski muzej Varaždin Zbirka pečatnjaka Gradskog muzeja Varaždin . . . . . Eine Petschaftssammlung des Museums der Stadt Varaždin	133

Doris Baričević, Arhiv za likovne umjetnosti JAZU	
Kameni spomenik sv. Ivana Nepomuka pred varaždinskim Starim gradom	151
Eine steinerne Statue des hl. Johannes von Nepomuk vor der alten Burg in Varaždin	
Ladislav Šaban, Zagreb	
Dva Josipa Pape posljednji graditelji orgulja u Varaždinu	161
Zwei namens Josef Papa, die letzten Orgelbauer in Varaždin	
Tihomil Stahuljak, Filozofski fakultet Zagreb	
Pustolovine jednog ljubitelja stare odjeće i nošnje u poslijeratnome Varaždinu	177
Die Abenteuer eines Liebhabers alter Bekleidung und Trachten in Varaždin nach dem Kriege	
Ljerka Albus, Gradski muzej Varaždin	
Narodna nošnja varaždinskog kraja	191
Die Volkstracht der varaždiner Gegend	
Marijan Kraš, Varaždin	
Bednjunsko ženidbo — Bednjanska svadba	207
Die Hochzeit von Bednja	
Antica Bregović, Gradski muzej Varaždin	
Zbirka Carabida Entomološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin	221
Sammlung Carabidae der Entomologischen Abteilung des Stadtmuseums Varaždin	

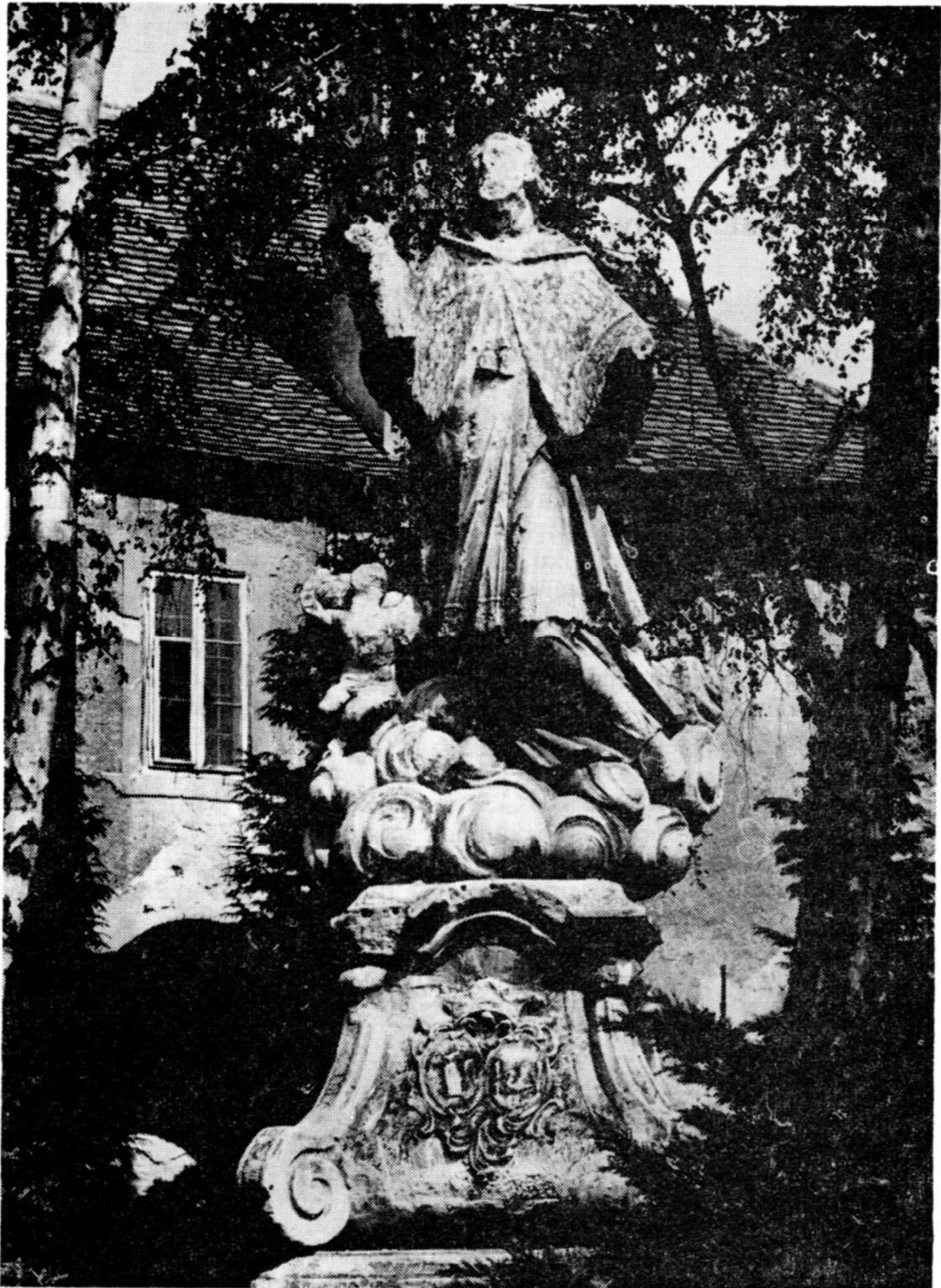
KAMENI SPOMENIK SV. IVANA NEPOMUKA PRED VARAŽDINSKIM STARIM GRADOM

Prije nekoliko godina (1981) konzerviran je kameni spomenik sv. Ivana Nepomuka u zelenilu parka varaždinskog Starog grada (Sl. 1). Ta je obnova spasila jako oštećeni spomenik i očuvala nam tako jedan od najmonumentalnijih i najkvalitetnijih baroknih kamenih kipova u sjevernoj Hrvatskoj. Konzervacija je upozorila na tragove nekadašnje polikromacije kamene skupine, ali nije iznijela na vidjelo nikakav natpis donatora, dataciju ili možda ime, odnosno inicijale ovog vrsnog kipara. Unatoč tome raspoložemo nekim važnim podacima o tom spomeniku, zahvaljujući dvojnim grbovima na prednjoj strani postamenta koji rječito govore o donatorima. Što je još važnije, ti isti grbovi nalaze se na još dva spomenika istom svecu, u Klenovniku i Velikom Bukovcu, koji su s varaždinskim povezani još i upadljivom podudarnošću kompozicije i tretmana ove ikonografske teme. Tu su dakle sačuvana kao izuzetna cjelina tri skoro istovjetna kamena spomenika, postavljena u kratkom vremenskom razdoblju od istih darovatelja i istaknuti ljepotom i kvalitetom izvedbe.

Biljegu što ga je vrijeme baroka dalo gradovima i krajevima sjeverne Hrvatske u mnogome doprinose i kameni spomenici, postavljeni na trgove i raskršća, u parkove ili u pejzaž. I danas ih je još sačuvan priličan broj, pa premda ih ponekad možemo grupirati u srodne skupine ili atribuirati određenom umjetničkom smjeru ili čak kiparu, rijetka je pojava da se susrećemo s nekoliko potpuno istovjetnih spomenika, čak i u okviru istog tematskog kruga. Zato je već sama činjenica da su spomenici sv. Ivana Nepomuka u Varaždinu, Klenovniku i Velikom Bukovcu očito proizašli iz iste kiparske radionice i da su, vjerojatno po želji naručitelja, neobično slični u svim detaljima dovoljan razlog da im posvetimo veću pažnju. K tome dolazi još i činjenica da su sva tri kamena spomenika istaknuta velikim dimenzijama i raskošnom baroknom kompozicijom, a još su i vezana postankom uz dvije ličnosti onodobne Hrvatske od velikog političkog i društvenog značenja.

Dvojni grbovi koji se identično oblikovani i izvedeni nalaze na sva tri kamena spomenika pripadaju obiteljima Nádasdy i Malatinski. Na spomenici-
ma u Klenovniku i Velikom Bukovcu smješten je Nádasdyjev grb — patka na vodi između dva rogoza — na lijevoj strani, a Malatinskijev — snop žita s kokotom na vrhu koji u kljunu drži prsten, lijevo zvijezda, a desno polmjesec —¹ nalazi se njemu s desna (sa strane promatrača). Samo kod zelen-
dvorskog, danas varaždinskog spomenika, smještaj grbova je obrnut. Koji

1. V. Brajković, Grbovi, grbovnice — rodoslovlja. Zagreb 1976. Povijesni muzej Hrvatske, Katalog muzejskih zbirki XIII., str. 44, br. 115 (grb Nádasdy) i str. 24, br. 40 (Malatinski) sl. 6

Sl. 1. Varaždin — park pred Starim gradom, spomenik sv. Ivana Nepomuka, oko 1766.

(Foto: D. Baričević, 24. 05. 1974)

Varaždin, Park vor der alten Burg, Statue des hl. Johannes von Nepomuk, um 1766

(Foto: D. Baričević, 24. 05. 1974)

je član obitelji grofova Nádasdy bio donator i naručitelj ovih triju spomenika sv. Ivana Nepomuka, otkriva u cijelosti natpis na latinskom jeziku na spomeniku u Velikom Bukovcu pod završnim vijencem volutnog postamenta: **VOTO GRATIOSO BENEFICENTIAE BANI CROATIAE DE NADASDI EFLORVI.** Istaknuta slova ovog kronograma daju godinu 1767. kao vrijeme postavljanja spomenika. Spomenik je dakle dao postaviti tadanji ban Hrvatske, grof Franjo Nádasdy godine 1767.² Dao ga je postaviti godinu dana nakon svog vjenčanja sa Suzanom Malatinski, lijepom udovicom grofa generala Josipa Kazimira Draškovića. Njen grb, spojen s Nádasdyjevim velikom lisnatom kartušom u tzv. alijansne grbove, označuje da su sva tri spomenika podigli zajednički, kao bračni par. Njihovo vjenčanje 15. veljače 1766. u Draškovićevom dvorcu u Velikom Bukovcu samo nekoliko mjeseci nakon smrti grofa Draškovića (9. listopada 1765) pobudilo je veliku pažnju u Hrvatskoj, kako je to B. A. Krčelić rekao u svojim Annuama: »Kako je već običaj, o tom su se braku širili različiti glasovi.«³ To je razumljivo ako se prisjetimo da je Suzana Malatinski već svojom ranijom udajom za grofa Josipa Kazimira Draškovića izazvala svojevrsni skandal jer je bila iz siromašne obitelji sumnjivog plemstva, tako da je taj brak njenom suprugu donio mnoge neprilike, kako u obitelji tako i u vojničkoj karijeri. Afera je bila u ono vrijeme dovoljno značajna da je Krčelić dosta opširno komentira u svojim Annuama.⁴ Njegova primjedba o glasinama, koje su se širile povodom udaje ove vrlo lijepe i rastrošne žene⁵ za bana Nádasdyja, vjerojatno se odnose na to da je ban još za života grofa Draškovića imao sklonost prema Suzani i da su te veze donijele koristi njenoj obitelji i rođacima.⁶ Krčelić dalje navodi da je ban Nádasdy isprva krio svoj brak s Draškovićevom udovicom »iako su svi o tome govorili« i objavio ga je tek nekoliko mjeseci kasnije, 25. svibnja 1766. Taj dan objave vjenčanja svakako je datum ante quem non za sva tri spomenika sv. Ivanu Nepomuku, a moguće je da su tom u 18. stoljeću vrlo štovanom čuvaru ispo- vjedne tajne donatori posvetili tri takva monumentalna djela u znak zahvalnosti za čuvanje njihove osobne tajne.⁷

Sva tri spomenika postavljena su u neposrednoj blizini obiteljskih dvoraca, od kojih su Klenovnik i Veliki Bukovec pripadali Draškovićevima, dok je Zelendvor pripadao tada Nádasdyjevima. Najraniji od njih bit će onaj u

2. Grof Franjo Nádasdy od Felső-Lendva (1708—1783), konjički general, kapetan kraljevine, predsjednik kraljevskog vijeća i hrvatski ban od 1756—1783. — vidi: **B. A. Krčelić**, *Annuae ili historija* (1748—1767). Zagreb 1952. (kazalo str. 592)
3. **B. A. Krčelić**, o.c., str. 514
4. Isti, str. 454 i 514; usp. također: **M. Modrušan**, *Nekoliko ženskih likova iz obitelji Drašković*. KAJ, god. V, br. 11, studeni 1972., str. 54—69 i **J. Matasović**, *Die Briefe des Grafen Sermage*. Zagreb 1923.
5. Jedini sačuvani portret Suzane Malatinski-Drašković potječe na žalost od slabijeg slikara i ne dočarava poslovičnu ljepotu ove žene koja je impresionirala Krčelića. Usp.: **M. Schneider**, *Portreti 16—18. stoljeća*. Katalog izložbe. Zagreb, 1982. str. 83, br. 88 i sl. 75
6. Tako npr. Krčelić spominje da je Zigmund Vojković, muž Suzanine sestre Elizabete, postao pukovnik zahvaljujući njenom zauzimanju kod bana Nádasdyja (*Annuae*, str. 514), a Matasović spominje da se Suzana zauzima kod bana za vojničko napredovanje grofa Troila Sermage, muža Ane Marije Drašković, sestre grofa Ivana Kazimira Draškovića (nav. djelo, str. 185 i bilj. 158).
7. Poticaj za postavljanje čak triju spomenika sv. Ivana Nepomuka u kratkom vremenskom razdoblju mogla je biti i činjenica, da je u Beču u vrijeme carice Marije Terezije kult tog češkog sveca doživio vrhunac svog cvata, što se odrazilo u brojnim crkvama, kapelama i drvenim i kamenim kipovima. Još je interesantno napomenuti, da kao nosilac kulta sv. Ivana Nepomuka u Beču nastupa u prvom redu češko plemstvo, među ostalim i članovi grofovske kuće Rottal, iz koje je potjecala prva žena bana Franje Nádasdyja. Usp.: **E. Kovacs**, *Die Verehrung des hl. Johannes von Nepomuk am habsburgischen Hof und in der Reichs- und Residenzhauptstadt Wien im 18. Jahrhundert*. Katalog, o.c., str. 69 i 70, i bilj. 9.

Sl. 2. Klenovnik, spomenik sv. Ivana Nepomuka, 1766
(Foto: D. Baričević, 3. VIII 1979)
Klenovnik, Statue des hl. Johannes von Nepomuk, 1766
(Foto: D. Baričević, 3. VIII 1979)

Klenovniku (Sl. 2) koji je nekada stajao u parku dvorca⁸, a datiran je uklesanom godinom 1766. Slijedio je očito onaj u Velikom Bukovcu (Sl. 3) s datumom 1767. koji proizlazi iz votivnog zapisa grofa Nádasdyja, ali također još iz drugog natpisa na bazi postamenta koji je posvećen Ivanu Nepomuku: **DIVE IOANNES NEPOMVCENE OBTINEAS NOBIS IN COELIS GRATIAS**. I ovaj kronogram daje godinu 1767. kao datum postavljanja spomenika. Jedino varaždinski (Sl. 1), odnosno nekadašnji zelendvorski spomenik⁹, nije datiran, ali možemo pretpostaviti da je nastao približno u isto vrijeme.

Spomenici češkom svecu Ivanu Nepomuku vrlo su brojni u Srednjoj Evropi, a i drugdje¹⁰, a rašireni su i po našim krajevima, gdje je do danas sačuvan lijep broj kamenih spomenika ovom svecu, da ne spomenemo mnogobrojnije drvene kipove. Tradicionalno su se kipovi Ivanu Nepomuku postavljali na mostove, međutim, ban Nádasdy i njegova supruga nisu se toga pravila strogo pridržali i postavili su spomenike u parkove dvoraca ili na raskršća. U većini slučajeva kod spomenika tog u Srednjoj Evropi vrlo popularnog sveca pojavljuje se tip uspravno stojećeg lika s karakterističnim atributima, raspelom ili biretom u rukama i zvjezdanom aureolom oko glave¹¹, dok su prošireni prikazi — svetac u pratnji krvnika na mostu nad rijekom Vltavom ili svetac u pratnji jednog ili više malenih anđela — vrlo rijetki.¹² Tako i koncepcija triju spomenika bana Nádasdyja sa svečevim likom koji kleči na oblacima, a prati ga maleni anđeo, spada apsolutno u rijetkosti među našim sačuvanim kamenim baroknim spomenicima, a jedino im kod drvenih figuralnih prizora tog vremena nalazimo nekoliko po koncepciji i izvedbi adekvatnih paralela (Josip Straub kod varaždinskih Uršulinki, Vid Königer na glavnom oltaru u Prelogu i anonimni kipar na oltaru sv. Ivana Nepomuka u Virovitici).

Istovjetnost koncepcije ovih triju spomenika zapaža se već u konstrukciji visokog i dosta širokog postamenta. Bila je naime potrebna dosta široka ploha da bi se na njoj nesmetano mogao smjestiti gomilama oblaka i malim anđelima obogaćeni figuralni prizor. Na veliki kvadratični kameni blok baze (kod spomenika u Klenovniku današnja je stožasta baza novija, nakon premještaja) položeno je stepenasto podnožje na kojem onda stoji volutni sokl. To stepenasto podnožje ima izvučene ugaone obrate i profiliranu ploču. Na obratima počivaju četiri velike volute kockastog postamenta koji se skoro

8. Krajem 19. st. novi gospodar dvorca Klenovnika, bivši austrijski ministar Bruck, uklonio je spomenik sv. Ivana Nepomuka iz parka; kip se danas nalazi do mostića u naselju podno dvorca. Vidi: **Stj. Vukovinski**, Kapela sv. Vuka u Vukovoju. *Katolički list*, br. 1, Zagreb 1889, str. 1—4.

9. **Gj. Szabo**, Kroz Hrvatsko zagorje. Zagreb 1939. str. 122: »... Zelendvor, nekada sjedište gospoštije roda Franje Nádasda, bana, koji ga je sazidao... Tu je stajao kip Ivana Nepomučkoga, sasvim srodan onom u Klenovniku s Nádasdovim grbom, ...«

10. Podatke o Ivanu Nepomuku, njegovom životu, legendi i kultu donosi katalog izložbe »250 Jahre hl. Johannes von Nepomuk«, Salzburg 1979. U članku H. J. Mezler-Andelberg-a, Johannes von Nepomuk — ein Patron des alten Österreich? str. 48 navodi se, da se je car Karlo VI odmah poslije svečeve beatifikacije, 1721. g., zauzeo za jače proširenje sv. Ivana Nepomuka u Štajersku. Možemo pretpostaviti, da su se najkasnije od tada i kod nas pojavili kipovi ovom svecu u sve većem broju.

11. Uzor za kipove stojećeg Ivana Nepomuka bio je monumentalni brončani kip sveca na Karlovom mostu u Pragu (J. Brockoff i H. Herold) iz godine 1683. Vidi: **J. Herzogenberg**, Zur Geschichte der Verehrung des Johannes von Nepomuk bis zum Beginn des 18. Jahrhunderts, u Katalogu, o.c., str. 31.

12. Uzrok rijetkosti spomenika s proširenom tematikom leži vjerojatno u težini zadatka koji je na kipara postavljao vrlo velike zahtjeve. Primjere za raznolikost ikonografskih prikaza sv. Ivana Nepomuka donosi **F. Matsche**, Die Darstellungen des Johannes von Nepomuk in der barocken Kunst — Form, Inhalt, Bedeutung, u katalogu izložbe »Johannes von Nepomuk«, München, Passau, Beč 1971.

Sl. 3. Veliki Bukovec, spomenik sv. Ivana Nepomuka, 1767
(Foto: D. Baričević, 28. V 1973)
Veliki Bukovec, Statue des hl. Johannes von Nepomuk, 1767
(Foto: D. Baričević, 28. V 1973)

nepримjetnim konkavnim uvojem sužava prema završnom vijencu s lučno potisnutim gređem. Četiri snažne, plastično oblikovane volute koje se spuštaju duž njegovih bridova mnogo pridonose dojmu barokne razvedenosti i raskoši ovih spomenika. Nad spomenutim trbušastim postamentom nagomilani su mali tanjurasti oblaci spiralnih uvoja koji gusto zbijeni pokrivaju cijelu širinu postamenta i penju se lagano uvis. Na tom mekanom jastuku od oblaka kleči sv. Ivan Nepomuk uprt o desno koljeno, dok mu lijeva noga, lagano svinuta u koljenu, traži uporište malo niže na oblacima (zelendvorski — današnji varaždinski spomenik — razlikuje se od ostalih po tome da je ta noga u prednjem planu vidljiva sve do teške, nezgrapne cipele). Tijelo je uspravljeno, lagano zanjihano unatrag, ruke podignute su raširene, a glava na dugačkom vratu malo zabačena tako da su oči okrenute prema nebu. Na ikonografski ustaljen način svetac je odjeven u dugački talar, korsku košulju sa širokim rubom od čipke i zaogrnut krznenom mocetom vezanom vrpcom s dugačkim kičankama i s kapuljačom koja je spuštana duboko na leđa i ramena. Glava je nepokrivena (vjerojatno je svetac jednom rukom — danas nedostaju šake na sva tri spomenika — držao svoj bired). Kosa je pripijena na tjemenu s razdjeljkom na sredini da se onda kovrča u mekanim pramenovima u visini učiju, brada je kratka i kovrčava, usta malo pritvorena, nos oštar i povijen i jagodice napete i istaknute. Na žalost su baš oštećenja lica kod sva tri kipa jako izražena, što otežava tipološku definiciju likova, tako važnu kod traganja za majstorom. Pokret raširenih ruku unio je dinamiku i patos u kompoziciju, jer taj ekstatički pokret povlači za sobom i okrajke krznenog ogrtača čiji su se ušiljeni prednji okrajci zalepršali i tako proširili svečevu siluetu u gornjem dijelu tijela. Nabori odjeće tretirani su dosta široko i plošno, oštih bridova koji su samo mjestimice dublje i plastičnije podsjećeni. Mekano priljubljeni uz tijelo oni prate njegov pokret, onaj lagano zanjihani okret u struku što je podcrtano valovito uzvitlanim čipkanim rubom rokete u visini koljena. Detaljima kostima posvećena je velika pažnja, npr. lijepom cvjetnom uzorku čipke sa svrdlanim rupicama kao i mekanim pahuljicama krznenog ogrtača sa sitno nazubljenim porubom. Do svečevog lijevog koljena smješten je mali anđeo debelog tijela i okrugle glavice pogleda usmjerena uvis prema svecu. Kipovi anđela na sva tri spomenika na žalost su tako jako oštećena (najbolje sačuvan je onaj u Velikom Bukovcu) da nam nisu od pomoći kod pokušaja stilske atribucije.

Već prije spomenuti i opisani alijansni grbovi Nádasdy i Malatinski na prednjim stranama postamenata imaju velike sličnosti u obradi kao i ornamentalnom okviru, koji je komponiran od uske lisnate volute praćene u donjem dijelu tankim grančicama, koje su pod grbovima ukrštene i vezane uskom vrpcom. Te su sličnosti osobito jako izražene na spomenicima u Klenovniku i Velikom Bukovcu. Unutar ornamentalnog okvira grbovi su spojeni gore i dolje po jednom krupnom školjkom, a u cjelini obručem velike lisnate krune. Kod zelendvorskog, odnosno varaždinskog spomenika opažamo razlike ne samo u međusobnom položaju grbova /samo tu se grb Malatinski nalazi lijevo (sa strane promatrača) od Nádasdyjevog/ nego i u kompoziciji i motivici ornamentalnog okvira koji je slobodniji u asimetričnom rasporedu školjkastih motiva.

Sva su tri spomenika klesana iz mekanog kamena, pa je površina tokom vremena i utjecajem atmosferilija jako stradala i sva su tri kipa u bitnim

dijelovima — glave, ruke — jako oštećena i okrnjena. Doduše, kip u Velikom Bukovcu zaštićen je jednim od onih slikovitih limenih krovića kojima se u Međimurju i Podravini često zaštićuju kipovi na slobodnom, pa je moguće da su izvorno i ostala dva kipa bila na taj način zaštićena, na žalost nedovoljno, o čemu govore brojna i dijelom vrlo jaka oštećenja. Kao što je već bilo istaknuto, osobito teški gubitak su oštećenja ruka i lica koja su danas tako okrnuta bez oštih kontura i karakterističnih linija da ovaj detalj, inače tako važan u traganju za majstorom ili utjecajnom sferom, gotovo otpada kao element prepoznavanja. Konzervacija varaždinskog kipa iznijela je na vidjelo tragove nekadašnjeg bojenja kipa (plavičasta boja s nutarnje strane krznenog ogrtača) pa možemo pretpostaviti da su sva tri kipa bila nekada obojena, pri čemu je bez sumnje bio naglašen kontrast između tamnog talara, bijelila korske košulje i strukture pahuljastog krzna.

Preostaje još da iznesemo neka razmišljanja o autorstvu ovih triju kipova sv. Ivana Nepomuka koje je naručio i dao postaviti hrvatski ban Franjo Nadásdy sa svojom drugom suprugom. Izuzetno značenje koje tim kipovima daje rijetka ikonografska koncepcija i formalna interpretacija još je apostrofirano umjetničkom kvalitetom izvedbe koja svjedoči o kiparu natprosječnih (u našim relacijama) mogućnosti. Prvi dojam povezuje te spomenike s baroknom umjetnošću alpskih zemalja u našem susjedstvu i pobuđuje različite asocijacije u odnosu na suvremene umjetnike tog umjetničkog kruga, osobito onih s područja Štajerske. Neke asocijacije već su bile istaknute ranije u povodu isticanja analogija s drvenim kipovima (mariborski Straub, preloški Königer, anonimus iz Virovitice), a sada se, prilikom usporedbe s kamenom baroknom plastikom, ponovo nameće isti umjetnički krug. Tako je pedesetih godina 18. st. mariborski kipar Josip Straub ostvario kameni spomenik sv. Ivana Nepomuka koji kleči na oblacima, a prati ga mali anđeo (danas u mariborskom muzeju)¹³. Široki trbušasti postament pokriven nagomilanim oblacima, klečeći svetac i mali anđeo svjedoče o spomeniku gotovo identične kompozicije, a i formalna obrada je srodna.

Dakako, u vrijeme nastanka triju spomenika bana Nádasdyja i njegove supruge mariborski je kipar Josip Straub već davno bio mrtav (1756) i ne dolazi u obzir kao autor ovih monumentalnih spomenika. Ipak, kada gledamo mariborski spomenik, koji je više od jednog desetljeća mlađi od naših, sličnosti su tako izrazite da pomišljamo ne samo na trajanje motivske tradicije u tom umjetničkom krugu nego i na moguće postojanje nekog raširenog prototipa na ovom proširenom geografskom području koji je dugo vremena inspirirao umjetnike tog kruga i naveo ih da ga uvijek ponovno opetuju. U traganju za kiparom naših spomenika pomislit ćemo u prvom redu na starijeg brata mariborskog Strauba, gradačkog kipara Filipa Jakova Strauba (1706—1774), istaknutog i plodnog majstora, koji je kod nas zastupljen djelima u drvu (npr. Trški Vrh),¹⁴ ili možda mlađeg brata Ivana Jurja Strauba (1723—1773) nastanjenog u Radgoni, koji za sada kao umjetnička ličnost nije riješen. Istaknuti slovenski poznavalac barokne plastike S. Vrišer imao je pred varaždinskim spomenikom sv. Ivana Nepomuka čak asocijacije na sjajnu

13. S. Vrišer, Znamenja in javni spomeniki v Mariboru do 1941. Časopis za zgodovino in narodopisje. 7. letnik 1971/II, Maribor, str. 179—180, sl. na str. 180

14. D. Baričević, Štajerski majstori na Trškem Vrhu. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, XXIV/1—6, Zagreb 1975., str. 21—32

umjetničku ličnost gradačkog kipara Vida Königera, imajući na umu njegovu realizaciju tog svetačkog lika na glavnom oltaru u Prelogu.¹⁵ U vrijeme nastanka naših triju spomenika sv. Ivana Nepomuka filijacije u štajerskom umjetničkom krugu, kojem pripadaju i ovdje spomenuti kipari, tako su mnogostruko isprepletene i zamršene da u pomanjkanju sigurnih arhivskih dokaza ne možemo doprijeti za sada dalje od općih stilskih odrednica, tim više što su i u samoj Štajerskoj brojni izvrsni kipari baroka do danas ostali anonimni.

EINE STEINERNE STATUE DES HL. JOHANNES VON NEPOMUK VOR DER ALTEN BURG IN VARAŽDIN

ZUSAMMENFASSUNG

Im Park vor der alten Burg in Varaždin befindet sich ein steinernes Denkmal des hl. Johannes von Nepomuk, das sich durch seine monumentale Grösse und die qualitätvolle Ausführung auszeichnet. Die beiden Wappen an der Vorderseite des Volutensockels weisen es als Stiftung des Grafen Franziskus Nádasdy, Banus von Kroatien (1756—1783) und seiner zweiten Gemahlin Susanna Malatinski, verwittweten Gräfin Drašković, aus. Das Denkmal wurde wahrscheinlich bald nach der Aufsehen erregenden Hochzeit dieses Paares im Februar 1766 aufgestellt, ebenso wie zwei weitere, fast identisch ausgeführte Denkmäler desselben Heiligen. Das Varaždiner Denkmal befand sich ursprünglich in Zelendvor, einer Besizung des Banus, die beiden anderen stehen noch in Klenovnik und Veliki Bukovec, beides Schlösser der Familie Drašković. Auch diese beiden Denkmäler tragen die gemeisselten Allianzwappen der Familien Nádasdy und Malatinski, und sind dem Varaždiner Denkmal in allen Einzelheiten ähnlich, da sie augenscheinlich von demselben Bildhauer stammen. Das Denkmal in Klenovnik trägt die Jahreszahl 1766, dasjenige in Veliki Bukovec hat eine gemeisselte Widmung des Banus Nádasdy mit dem Datum 1767. Unter den steinernen Denkmälern des hl. Johannes von Nepomuk in Nordwestkroatien nehmen diese drei figuralen Gruppen einen besondern Platz ein, dank des seltenen ikonographischen Motivs, das den Heiligen auf Wolken knieend zeigt, begleitet von einem kleinen Engel. Eine solche erweiterte ikonographische Darstellung stellte an den Bildhauer erhöhte Ansprüche, und findet in Kroatien nur in der gleichzeitigen Holzplastik einige Parallelen. Die Frage nach dem Künstler dieser drei steinernen Plastiken des hl. Johannes von Nepomuk muss vorläufig ungeklärt bleiben. Archivalische Nachrichten fehlen, aber stilistisch und typologisch weisen sämtliche Merkmale auf den steierischen Kunstkreis hin, wobei man auf Künstler vom Range eines Filip Jakob Straub oder Veit Königer hinweisen kann.

15. S. Vrišer, Vezi med baročnimi kiparji Štajerske in Varaždinom. Varaždinski zbornik 1181—1981., Varaždin 1981., str. 437—440